

İslami Öğretide Çevresel Sürdürülebilirlik: Kavramsal Bir Analiz

Environmental Sustainability in Islamic Teaching: A Conceptual Analysis

Mehmet Akif SEYİTOĞULLARI *

Makale Bilgisi

Geliş: 28.10.2023
Kabul: 31.05.2024

Doi:
10.20296/tsadergisi.1382660

Anahtar Sözcükler:

*Sürdürülebilirlik,
İslami Öğreti,
Çevre Sorunları,
Doğal Kaynaklar,
Fiziki Coğrafya*

ÖZET

Genel anlamda 19. yüzyıldan itibaren doğal kaynaklar üzerindeki aşırı ve süregelen baskı, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle beraber tehlikeli boyutta ulaşmıştır. Su, toprak, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların insanlar tarafından sanki hiç tükenmeyecekmiş algı ve düşüncesiyle aşırı/bilinçsiz/yanlış kullanımı doğal dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu çalışma Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2015 yılında çevrenin/doğal kaynakların korunmasına yönelik geliştirilen sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin (yoksulluk/yoksunluğu sona erdirmeye, ormanları ve okyanusları koruma, sağlık ve eğitim alanlarında iyileştirme, ekonomik büyümeyi teşvik etme vb.) İslam'ın çevreyi korumaya yönelik öğretileri ve Hazreti Muhammed'in (sav) asırlar önce ortaya koyduğu çevre uygulamalarıyla uyumlu olduğu vurgulanmaktadır. Makale aynı zamanda İslami öğretide yer alan sürdürülebilirlik örneklerine/modellerine dikkat çekerek günümüzde çevre sorunlarının çözümünde bireyleri/toplumları teşvik etmenin yanı sıra dini ve bilimsel kuruluşların, çevrenin korunması ile ilgili rolünü iletirmek için bu öğretileri yeniden canlandırmayı amaçlamaktadır. Neticede sürdürülebilirlik kavramına ilişkin İslami öğretiler ve Birleşmiş Milletler (BM) raporlarındaki hedefler karşılıklı değerlendirilerek analiz edilmiştir. Anlaşılan İslami öğretiler, özellikle yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, sorumlu tüketim/üretim uygulamaları gibi parametreler açısından BM gündeminin ilke ve hedefleriyle yakından ilişkilidir. Diğer taraftan İslami öğretilere göre insan doğanın koruyucusudur aynı zamanda doğayı koruma/kollama sorumluluğu ona aittir ve diğer tüm canlılarla uyum içinde bir arada yaşamak zorunluluğu bulunmaktadır. Söz konusu bu sorumluluk küresel ekolojik krizin çözüm noktası olarak görülmelidir.

Article Information

Submission: 28.10.2023
Acceptance: 31.05.2024

Doi:
10.20296/tsadergisi.1382660

Key Words:

*Sustainability,
Islamic Doctrine,
Environmental Problems,
Natural Resources,
Physical Geography*

ABSTRACT

In general terms, the excessive and ongoing pressure on natural resources since the 19th century has reached a dangerous level with industrialization and technological developments. Excessive/unconscious/improper use of natural resources such as water, soil, vegetation, etc. by people with the perception and thought that they will never be exhausted causes the natural balance to deteriorate. This study emphasizes that the sustainable development goals developed by the United Nations (UN) in 2015 for the protection of the environment/natural resources (ending poverty/deprivation, protecting forests and oceans, improving health and education, promoting economic growth, etc.) are compatible with Islam's teachings on protecting the environment and the environmental practices of the Prophet Muhammad (PBUH) centuries ago. The article also draws attention to examples/models of sustainability in Islamic teachings and aims to revitalize these teachings in order to encourage individuals/societies in solving environmental problems today, as well as to advance the role of religious and scientific institutions in environmental protection. As a result, Islamic teachings on the concept of sustainability and the goals in the United Nations (UN) reports were analyzed through mutual evaluation. Islamic teachings are closely related to the principles and goals of the UN agenda, especially in terms of parameters such as the elimination of poverty and hunger, and responsible consumption/production practices. On the other hand, according to Islamic teachings, man is the protector of nature, and at the same time, he has the responsibility of protecting and caring for nature and should live together in harmony with all other living beings. This responsibility should be seen as the solution point of the global ecological crisis.

Atf İçin

Seyitoğulları, M.A. (2024). İslami öğretide çevresel sürdürülebilirlik: Kavramsal bir analiz. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(2), 439-450. doi: 10.20296/tsadergisi.1382660

* Milli Eğitim Bakanlığı, Mehmet Akif Ersoy Lisesi, Coğrafya, Van akif198200@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2982-1155>

GİRİŞ

Dünyamızın ekolojik dengesi hızlı nüfus artışı, kaynakların hızlı tüketilmesi ve israf edilmesi, ekonomik ve siyasi çatışmaların gün geçtikçe artmasıyla daha fazla bozulmaktadır. Bu bozulma ve tahribat beraberinde birçok küresel probleme neden olmaktadır. Bu küresel problemlerin etkisi ve sonuçlarının geniş ölçekte hissedilmesi sonucu sürdürülebilirlik kavramı uluslararası kamuoyunda oldukça fazla gündem olmaktadır. Özellikle gıda, enerji, ekolojik bozulma ve iklim değişikliği gibi gezegeni tehdit eden devasa sorunlarla başa çıkmak için gerek uluslararası gerekse de ulusal tüm kamu/sivil kuruluşlar önlem almak için bir çabanın içine girmiştir.

Otuz yılı aşkın bir süre önce, genel olarak dinin mi yoksa özel olarak Yahudi-Hristiyan inancının bir anlamda mevcut çevresel çıkmazdan sorumlu olup olmadığı konusunda bir tartışma başladı. Diğer semavi dinlerle aynı İbrahim'i kökleri paylaşan büyük bir dünya dini olarak İslam, bu tartışmada büyük ölçüde yer almamıştır. Korumacıların çoğu artık yalnızca çevre politikalarının değil, aynı zamanda çevre korumanın altında yatan etiğin de kapsamlı bir şekilde tartışılmasının gerekli olduğuna inanmaktadır. İslami öğretilerin ana kaynaklarında (Kur'an ve Hadis) çevrenin önemine değinilmektedir. Bu kutsal metinler doğayı/çevreyi korumadan yanadır. Metinlerdeki vurgu yaratılışa saygıdır (Kula, 2001). Hızlı tükenmeyi yatıştırarak geniş sosyal politikalara ve eylemlere duyulan ihtiyaç küresel yönetim kurumlarının bir numaralı önceliği haline gelmektedir. Sürdürülebilirlik, geniş anlamda gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Bugünün ihtiyaçlarından ödün vermeden, birçok girişimin temel ilkesidir. Sürdürülebilirlik, BM 2030 sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin yol gösterici ilkesi olarak 2015'te tüm üye devletler tarafından kabul edilmiştir. Merkezinde gelişmiş/gelişmekte olan tüm ülkeler tarafından bir ortaklık içinde acil eylem çağrısı olan 17 sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (yoksulluk/yoksunluğu sona erdirmeye, ormanları ve okyanusları koruma, sağlık ve eğitim iyileştirme, ekonomik büyümeyi teşvik etme vb.) yer almaktadır. Böylesine kritik ve geniş kapsamlı hedefler, hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının ötesine uzanan aktörler aracılığıyla mümkün olan en fazla sayıda kişinin katılımını gerektirir. Öte yandan sürdürülebilirlik için dini ilkelere ve onu destekleyen kurallara başvurmak çevresel katılım için önemli bir motivasyon gücüdür (Bsoul, vd. 2022).

Dinin öngördüğü tüketim ve korumaya ilişkin ahlaki standartlar sürdürülebilirlik için faydalı itici güçler olma potansiyeline sahiptir (Johnston, 2013). Diğer taraftan gün geçtikçe artarak devam eden bu küresel sorunlara din/dinler perspektifinden bakılması/ ele alınması çok yeni bir olgudur (Özdemir, 1997). İnsanların çevreye karşı davranışlarının yapıcı olması ve sürdürülebilir politikaların/eylemlerin güçlendirilmesi için, din -bu durumda İslam- önemli bir güçtür. Çünkü genellikle açgözlülük ve arzuların kaynaklanan aşırı tüketimi içeren dürtülerimizi incelemeye/sorgulamaya yönelik dini zorunluluk, yalnızca ihtiyaçlarımızı karşılama ve aşırılıklardan kaçınma konusundaki sürdürülebilir düşünceyle uyumludur (Gottlieb, 2008'den aktaran; Bsoul, vd. 2022). Ulusal sınırları aşan bir kimlik göstergesi olarak din, çevreyle ilgili birçok davranışı etkilemektedir. Bu nedenle, dinin rolünü anlamak, temelde uluslar ötesi olan çevresel zorlukların üstesinden gelmenin anahtarıdır. Araştırmalar, dinin yaşam tarzının çevreyi etkileyen birçok yönünü etkilediğini ortaya koymuştur (Skırbekk, vd. 2020)

Skırbekk vd. (2020), *Journal of Religion and Demography*'de yayınlanan yeni bir çalışmada çevresel zorluklar ve din arasındaki bağlantıyı araştırdıklarını, temel olarak nüfusu daha az dindar olan ulusların daha fazla kaynak kullanma ve daha fazla emisyon üretme eğiliminde olduklarını ancak nüfusu daha dindar olan ulusların daha az kaynak kullanma eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Ayrıca çevresel bozulma, kaynak kıtlığı ve küresel iklim değişikliği konularında kimin kazandığını/kaybettiğini tartışırken dini boyutu dikkate almanın önemine vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda İslam, çok uzun zamandır var olan çeşitli medeniyetleri bir araya getirmiştir. Müslüman dünyasının sahip olduğu öğretiler/idealler çevrenin korunmasına faydalı bir katkıda bulunma kapasitesine sahiptir (Majeri and McKay Elizabeth, 2012). Peygamberlik gelenekleri/öğretileri su, toprak, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların korunması, arazinin/toprağın ıslahı ve çevre temizliği vb. birçok çevresel konuyu kapsamlı bir şekilde ele almıştır. İslami öğretileri çevresel sürdürülebilirliğe yönlendiren ilk ilke vesayet (koruyuculuk) kavramıdır. Bir kişinin vasi olarak kabul edilmesi, Allah'ın yaratmış olduğu şeylerden aşırıya kaçmadan meşru şekilde yararlanabileceğini ima etmektedir. Söz konusu bu sorumluluk sadece kendisi için değil, toplum/gelecek nesiller içindir. Bu

nedenle, sürdürülebilirlik İslami öğretilerde sağlam bir şekilde yer almaktadır. Bu bağlamda insan doğanın koruyucusudur, diğer tüm canlılarla uyum içinde bir arada yaşamalıdır ilkesini gözetmektedir. Aksi takdirde, başta su ve toprak gibi doğal kaynakları yanlış yöneten insanoğlu, aşırı tüketim de dahil olmak üzere topraktan birden fazla ürün alma isteği, tarım alanı elde etmek için ormanların tahrip edilmesi gibi çevresel sömürü faaliyetlerinin yanı sıra endüstriyel kirlilik, karasal/denizel ekosistemlerin zarar görmesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Diğer taraftan çevrenin korunmasına yönelik İslami yaklaşımın temel bir özelliği şudur: tüketimde ölçülülük yoluyla rasyonelleşmenin değerlerini vurgulayarak tüm eylemlerde sürdürülebilirliği sağlamaktır (Bsoul, vd. 2022). Bu durum bazı Kur'an ayetlerinde şöyle açıklanır:

Araf Suresi 31. Ayet Türkçe Meali: *“Ey Ademoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyeceğin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez”.*

En'am Suresi 141. Ayet Türkçe Meali: *“O, çardaklı, çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hürmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (herbiri) birbirine benzer ve (herbiri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyeceğin. Hasat günü de hakkını (öşürünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez”.*

İsra Suresi 26-27. Ayet Türkçe Meali: *“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma. Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir”.*

Furkan Suresi 67. Ayet Türkçe Meali: *“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır”.*

Yukarıda Türkçe mealleri verilen bazı ayetlerde Kur'an, insanlara sunulan bu paha biçilmez nimetlerin ölçülü/dengeli bir şekilde faydalanılmasını öğütlemiş diğer taraftan da savurgan tüketim alışkanlıklarının zararlarını vurgulamıştır.

Neticede İslami öğreti, tüketimde ölçülülük, tüm eylemlerde ölçülülük ve nihayetinde sürdürülebilirlik kavramlarını vurgulamaktadır (Heba, 2022). Hz. Muhammed (sav) mantıklı tüketim uygulamaları, rasyonel tüketimin yaygınlaştırılması ve oluşturulmasına odaklanan davranış ve tutumlar sergilemektedir (Lawson, 2020). Örneğin; Hz. Abdullah ibn Amr'dan rivayet edilmiştir: Hz. Sa'd abdest alırken peygamberimiz onun yanından geçti. Peygamberimiz dedi ki; *Bu israf da nedir?* Hz. Sa'd dedi ki; *abdestte israf olur mu?* Peygamberimiz; *evet, akan bir nehrin kenarında olsan bile* diye buyurdu (İbn Mace). Abdest sırasında suyun ortalama kullanım amacına dikkat çekilmesi hadiste öngörüldüğü gibi israfa kaçmadan uygun bir çözüm bulmak ve böylelikle suyun sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır.

YÖNTEM VE AMAÇ

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal olarak analiz edildiği araştırma türüdür. Diğer bir ifadeyle, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı/anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman analizi yöntemi, nitel araştırmalarda araştırmanın amacına ve veri kaynaklarına bağlı olarak tek başına bir yöntem olarak kullanılabilir (Ersoy ve Ayaydın, 2023) ve araştırma konusuna yönelik yazılmış farklı türdeki dokümanların bir araya getirilerek incelenmesini içerir (metin, belgeler vb.) (Seyidoğlu, 2016). Çalışma bu yönetime uygun olarak tasarlanmış olup ulusal/uluslararası literatürden yararlanılmıştır. Bu çalışmada öncelikli amaç, İslami öğretilerinin temelinde çevresel sürdürülebilirliğe yeni bir bakış açısı kazandırmak, mevcut kaynakların bozulmasını önlemek, doğal kaynaklarda meydana gelen tahribatı azaltmak ve nihayetinde sürdürülebilirlik için çözümler sunmaktır. Diğer taraftan İslami öğretiler ile çevresel açıdan sürdürülebilir yaşamın gereklilikleri arasındaki yakın ilişki ortaya çıkarılacaktır. İlerleyen bölümlerde, değerlendirmelerin nasıl oluşturulduğu ve çevrenin korunması konusunda İslami öğretinin rolünün ne olduğu

açıklanmaktadır. Böylelikle, ayetlerde/hadislerde yer alan sürdürülebilirlik ile ilgili kavramların analiziyle çalışma tamamlanacaktır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bütün semavi inançlar/dinler, insanı ve insan yönelik kurtuluş/hakikat reçetelerinin öğretilerini merkezlerine alırlar. Bu bağlamda dinin bütün kural/öğretileri insana yönelik bir eğitim/öğretimi amaçlar. İnsan kendisini kuşatan maddî/manevî âleme ilişkin bilgilendirilir ve bu âlemlere yönelik tutumları/davranışları belirlenip tanımlanmaya çalışılır. Bu çerçevede dinler insanın doğal çevreye bakışını yönlendirmeye ve çevresiyle ilişkisini düzenlemeye de ayrı bir önem verirler. Bu noktada ilahi dinlerin, özellikle de İslami öğretilerin ana kaynaklarında (Kur'an ve Hadis) konuyla ilgili yaklaşımları bilmek önem arz etmektedir (CEKUD, 2014).

İslam ve Doğal Kaynakların Korunması

Bu kâinat, Yüce Allah tarafından bir armağan (Casiye suresi 13. Ayet Türkçe Meali), güzel isimlerinin bir yansıması olan bir ayna ve azametinin bir işareti (Nahl suresi 65-69. Ayet Türkçe Meali) ve yaşamın sürebilmesi için bir yer (Araf suresi 7. Ayet Türkçe Meali) olarak yaratılmıştır. İslam'ın iki ana kaynağı; Kuran ve Sünnet (Hadis), bize kâinatın belli ölçü/oranda yaratıldığını (Kamer suresi 49. Ayet Türkçe Meali) ve eğer kaynaklar rasyonel bir şekilde kullanılırsa yeterli olduğunu söylemektedir (Efe, 2021). Önceki semavi kitaplara göre genelde kâinattan özelde ise tabiatın/doğadan en fazla söz eden kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Öte yandan insanın tabiatla nasıl bir ilişki içinde olması gerektiği hakkında da bilgi vermektedir (Bozyiğit, 2016).

İslami öğretiye göre her insan doğanın koruyucusudur ve diğer canlılarla uyum içinde yaşamak zorundadır. Çevreye saygı duymak, onu korumak tüm müslümanların görevidir. Kur'an-ı Kerim'de Dünya'nın insan için yaratıldığı ve kâinatın Allah'ın varlığının delillerinden olduğu anlatılmaktadır (Bayrakdar, 1997).

Doğa gibi toprak/su gibi maddelerden yapılmış olsa da insan, kendisini doğanın ve bileşenlerinin baş mimarı rolüne yükselten manevi bir bileşene sahiptir. Yaratıcı olan Allah'ın, yeryüzünde O'nun vekili (halife) olarak hizmet etme, O'nun varlığını kabul etme (tasdik etme/ tevhid) ve sorumlu bir fail olarak O'na hizmet etme (ibadet) gibi insanla ilgili yüksek beklentileri vardır. İnsan ve doğa arasındaki uyumlu ilişki, bu amaçlanan yörüngeden herhangi bir sapma ve ayrıcalığın kötüye kullanılmasıyla ciddi şekilde bozulabilir ve bu da akıl almaz bir ekolojik krize yol açabilir (Haneef Shah, 2002). Evet, hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakiki zulüm ve mizansızlık yoktur. İsm-i Kudüs'ün cilve-i azamından (en büyük mertebede görünen) gelen tanzif ve nezafet, bütün kâinatın mevcudatını (var olan herşey) temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakiki nezafetsizlik ve çirkinlik görünmüyor (Nursi, 2012). Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla ifadesinde belirtildiği üzere, dünyada Cenab-ı Hakkın koyduğu ekolojik denge, insanın olumsuz/yanlış/bilinçsiz müdahalesiyle bozulmaktadır. Küresel iklim değişikliği bu bozulmanın en yıkıcı sonuçlarından biri olma eşiğindedir.

Doğadan yararlanma hakları, hesap verebilirlik ve kaynağın bakımı/korunmasıyla bağlantılıdır. Peygamberimiz tarafından ortaya konan temel hukuki ilke şudur: Bir şeyin faydası, ona yüklenen sorumluluğun karşılığıdır. Çevresel bozulmanın çoğu insanların, yaratıcılarının kendilerinden ne istediğini bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. İnsanların, çevrenin korunmasının Allah tarafından talep edilen dini bir görev olduğunu anlamaları sağlanmalıdır. Allah, Kasas Suresi 77. ayette mealen şöyle buyurmuştur: *“Allah'ın size iyilik ettiği gibi siz de iyilik edin. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya kalkışmayın. Çünkü Allah bozguncuları sevmez”* (Abumoghli, 2022). Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kâinatta yaratılan dengenin varlığından, bu ekolojik dengenin korunmasından ve dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan sonuçlarından söz edilmektedir. Konuyla ilgili ayetlerden birkaçı aşağıda verilecektir.

Kamer Suresi 49. Ayet Türkçe Meali: *“Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık”*.

Hicr suresi 21. Ayet Türkçe Meali: *“Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz”*.

Rahman suresi 7. Ayet Türkçe Meali: “Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu”.

Rum suresi 41. Ayet Türkçe Meali: “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır”.

Bakara suresi 205. Ayet Türkçe Meali: “O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez”.

Zariyat suresi 48. Ayet Türkçe Meali: “Yeri de biz döşedik. Biz ne güzel döşeyiciyiz” (Zariyat suresinin 48.ayetini Allah’ın Kuddüs ismiyle yorumlayan Said Nursi, kâinattaki temizlik, doğallık ve saflıktan hareketle, tüm kâinatın İsm-i Kuddüs-ün cilve-i azamına mazhar olduğunu ifade eder. Ona göre, tabiatta gözlemediğimiz bütün temiz/saf/nezih durumlar tesadüfen olmayıp evrensel bir ilkeden yani Kuddüs isminin tecellisinin sonucudur (Özdemir, 2023).

Yukarıdaki ayetlerde de görüldüğü üzere, Allah’ın (cc) yarattığı/yaratmakta olduğu bir çevre dengesi ve ölçülü yaşam bulunmaktadır. Diğer taraftan baş döndürücü teknolojik gelişmeler, hızlı dijitalleşme, küresel sanayileşme nedeniyle yaşadığımız gezegenin can damarları olan hava, su ve toprak kaynakları hızlı bir şekilde kirlenmektedir.

BM'nin gündemindeki fikir ve hedefler, özellikle sorumlu tüketim/üretim, yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması bakımından İslam’ın öğretileriyle yakından paraleldir. Hadisler doğal kaynakların korunmasını/yönetilmesini teşvik etmekte ve bunların sömürülmesini ve aşırı/bilinçsiz kullanımını yasaklamaktadır (Heba, 2022). Ancak küresel ve bölgesel güçlerin çıkar mücadelesi nedeniyle şu an dünyanın farklı coğrafyalarında savaşlar, iç çatışmalar devam etmektedir. Bu durum tamamen söz konusu güç odaklarının doğal kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma yarışının bir neticesidir.

Nursi (2012), *Bütün ihtilâlât (karışıklıklar) ve fesadın (bozulma) asıl madeni ve bütün ahlâk-ı rezîlenin (kötü ahlak) muharrik (tahrik edici) ve menbaı (kaynağı) tek iki kelimedir. Birinci kelime; Ben tok olsam, başkası açlıktan ölse bana ne. İkinci kelime ise istirahatim için zahmet çek; sen çalış, ben yiyeyim* şeklinde bu durumu analiz etmektedir.

Peygamberimizin çevre anlayışı her şeyden önce bütüncüdür. Tüm doğal bileşenlerin temelde birbiriyle bağlantılı/bağımlı olduğu temeline dayanır. Ekonomik büyümeyi teşvik ederken, canlı organizmayı etkileyen hava, su, toprak, ışık, flora, fauna gibi doğal kaynakların korunarak varlıklarını sürdürmeleri kritik önem taşımaktadır. Peygamberimizin çağrısı özünde tarımsal sürdürülebilirliği önemser ve genel olarak çevresel sürdürülebilirliği teşvik eder. Örneğin: *Müslüman bir kişi bir ağaç diker veya ekin eker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamete kadar o kimseye sadakadır* (Müslim) diye buyurmuştur. Peygamberimiz savaş zamanlarında bile ağaçların ve ekinlerin yok edilmesini açıkça yasaklamıştır. Sürdürülebilir toprak işlemeye, atıkların en aza indirilmesine, hayvanlara insanca muameleye, doğal kaynakların korunmasına ve vahşi yaşamın korunmasına yüksek derecede önem vermiştir (Zafar, 2021). İslami öğretilerde sürdürülebilirlik anlayışı gelecek nesillerin yaşamı ve korunması için de önem arz etmektedir. Örneğin: Peygamberimiz: *Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin* (Buhari) buyurmuştur.

İslami Öğretilerde Yoksulluğun Azaltılması Yoluyla Kalkınma

Kalkınmaya ilişkin İslami bakış açısı, özünde ekonomik büyüme ve kalkınmayı insan mutluluğuna ve refahına şimdi ve her zaman ulaşmanın aracı olarak görür. Bireysel refah hakları ile toplumun sosyal refah hakları arasında eşitlik ve adalet merkezinde bir denge kurmaktadır (Bsoul, vd. 2022). Kur'an ayetlerine göre,

Casiye suresi 12-13. Ayet Türkçe Meali: “Allah, içinde gemilerin, emriyle akıp gitmesi, onun lütfunu aramanız ve şükretmeniz için denizi sizin hizmetinize verendir. Göklerdeki ve yerdeki her şeyi kendi katından (bir nimet olarak) sizin hizmetinize verendir. Elbette bunda düşünen bir toplum için deliller vardır”.

Mülk suresi 15. Ayet Türkçe Meali: “O, yeryüzünü sizin ayaklarınızın altına serendir. Haydi onun üzerinde yürüyün ve Allah'ın rızından yiyin. Dönüş ancak onadır”.

Modern müslüman toplumlar/kuruluşlar, çabalarını hem çevreyi hem de tehlike altındaki toplulukları korumaya odaklanmaktadır. Bu durum İslam geleneğinin ilkelerine dayanmaktadır. Ümmet/topluluk kavramı ortak dini değerlerinin yanı sıra aynı zamanda daha dirençli ve adil bir gelecek için herkesin temiz ve yaşanabilir bir gezegenin tadını çıkarabileceği bir yer olması için de geçerlidir. Ümmet kavramı, temiz ve yaşanabilir bir gezegenin kurulmasına ve desteklenmesine uygulandığında sürdürülebilir çevre için güçlü bir mekanizmayı temsil edecektir (Chapra, 2016; Petersen, 2016'dan aktaran Bsoul, vd. 2022).

Mali yardımlaşma şeklinde dini bir yükümlülük olan zekât, hem İslami öğretilerde hem de İslam ekonomisinde son derece önemlidir. Müslüman toplumlar dünyanın dört bir yanında mali zorluklarla karşı karşıya kaldıkça zekât bu toplumlarda hayati bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Toplumda yoksulluğun hafifletilmesinde ve sosyal eşitliği teşvik etmesinde yardımcı olarak sürdürülebilir ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır (Sarea, 2020). Zekât insan hakları açısından önemli bir uygulamadır. Günümüz insan hakları teorisyenlerinin sosyal ve ekonomik haklar olarak adlandırdıkları haklarla ulaşmak istedikleri hedefler büyük ölçüde zekât ibadetinin hedefleriyle örtüşmektedir (Gözübenli, 2007).

Vahiy ve akli referans alan İslami öğretilerde, genel olarak insani gelişme ve özel olarak eğitimde sürdürülebilir kalkınma, toplum gelişimini/farkındalığını destekleyen iki sütundur. Bu sütunlar, insanların enerjilerini ve emeklerini tüketmeden bilinçlenmelerini sağlayacak, onlara yatırım yapacak, zenginlik ve kalkınmanın gelecek nesiller boyunca devam etmesini sağlayacak mekanizmalardır (Qatawneh and Al-Naimat, 2022).

Birey sürdürülebilirlik ilkelerini planlayan ve uygulayan kişidir. İslami perspektiften bakıldığında, insan hem merkez hem de nihai konumdur. Bu nedenle, kalkınma insanın aktif katılımı olmadan gerçekleştirilemeyecektir. Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için İslami öğretilerden olan zekât, ölçülülük ve kirlenmemeye gibi toplumsal sorumluluk gerektiren ilkeler kullanılmalıdır. Eğitim alanındaki ilerleme, diğer alanların gelişimiyle kaçınılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve tarihsel bir gerçeklik olarak onların gelişimine önemli bir katkıda bulunur. Sonuç olarak, daha iyi bir insanlığı hazırlamak ve onları bu süreci yürütmek için nitelikli hale getirmek için eğitim önemlidir. İslami öğretim, eğitimsel gelişim ile ilgilidir. Öncelikle eğitim yoluyla kendini geliştirmeye yönelik bireysel arayışı beslemeye odaklanmaktadır. Sermayeden ziyade insan kapasitesi, dikkate alınması gereken birincil itici faktördür ve bu eğitim yoluyla geliştirilir. İslami öğreti diğer gelişim alanlarının önünde sunma ve bakma konusunda bunu bir öncelik haline getirir (İbn Abd al-Barr, 2000'den aktaran, Bsoul, vd. 2022). Neticede kalkınma için; doğal/enerji kaynakları, en önemlisi de insan kaynakları önem arz etmektedir. İslami öğretiler bu kaynakların keşfedilmesini, mobilizasyonunu ve sürdürülebilirliğini sağlayacak motive edici değerlere sahiptir (Efe, 2021).

Nebevi Öğreti Açısından Çevreye Karşı Sorumluluk/Çevresel Modeller

Çevreden kim sorumludur? Yoksa çevrenin kendisi mi suçludur? Ya da tüm doğal kaynakları kendileri için kullanma hakkına sahip olanlar mı sorumludur? İslam, dünyanın içinde yaşayan ve ondan faydalanan insanların nihai olarak ondan sorumlu olduğunu savunur. Peygamberimizin (sav) öğretileri şöyle der: *Her biriniz bir velisiniz ve bu konuda sorgulanacaksınız.* Peygamberimiz insanların bu dünyadaki herhangi bir şeyle uğraşırken ekstra dikkat göstermeleri gerektiğini vurgulamıştır. İnsanoğlu çevresel sorumluluklarını tam olarak anlarsa, doğal kaynakları bozmayacak ve tahrip etmeyecektir. Sahabeleriyle birlikte seyahat ettikçe daha da hassaslaşan Peygamberimiz, onları *bu vahşi hayvanların yaşam alanlarına tecavüz etmeyin; toprağı onlarla paylaşmalısınız* diye uyarmıştır. İnsanların suyu yanlış/ölçsüz kullanması yada idrar/diğer pis maddelerle yapısal/biyolojik bütünlüğünü tehlikeye sokacak şekilde kirlenmesi Nebevi buyruğa aykırıdır. Çevresel zorlukların temel nedeni, doğanın insanın kullanımına elverişsiz hale gelmesine yol açan insanın pervasız davranışlarıdır. Örneğin; durgun suya idrar yapılmamasına ilişkin Nebevi öğretiler, suyu korumak için muhteşem bir metodoloji oluşturur (Heba, 2022). Nebevi buyruğa göre, hayvanlara hak ettikleri saygı ve haysiyetle muamele edilmelidir çünkü onlar çevrenin önemli bir bileşenidir. O, seyahatlerinde ve çatışmalarında develeri ve atları cesur müttetikler olarak görmüştür. Bu nedenle, peygamberlik öğretisine göre, insanlar hayvanlarla uyumlu çevresel

ilişkilere sahip olmalıdır. İslam, gıda için gerekli olmadıkça hayvanların öldürülmesini yasaklar, ancak nadir durumlarda, insanların hayatını tehlikeye attıklarında sadece belirli hayvanlar öldürülebilir. Özellikle İslam avlanmaya ancak gerekli olduğu takdirde izin verir. Peygamberimiz hiçbir hayvanın gereksiz yere öldürülmesine tahammül edememiştir. Hz. Abdullâh bin Mesûd der ki; biz bir yolculukta peygamberimiz ile beraberdik. Efendimiz bir ihtiyacı için yanımızdan ayrıldı. O sırada bir kuş gördük, iki tane de yavrusu vardı. Biz yavrularını aldık, kuş ise aşağı yukarı çıkıp inerek çırpınmaya başladı. Peygamberimiz geldiğinde bu hali gördü: *Kim bu zavallının yavrusunu alarak ona eziyet etti, çabuk yavrusunu geri verin!* diye buyurdu. Anne kuş ile yavruları arasındaki bağın diğer tüm ekolojistlerden daha fazla farkındaydı ve bu nedenle anne kuşun duygularını gözlemlediğinde tepki göstermiştir. Peygamberimiz sadece verimli toprakların faydalı bir şekilde kullanılmasını savunmakla kalmamış, aynı zamanda takipçilerine toprağı verimli hale getirmenin faydalarını da şöyle öğretmiştir: *Bir ağaç dikmek, bir tohum serpmek ve kurak toprağı sulamak hayır işidir.* Bu nebevi öğreti yeterince/bilinçli bir sulamaya dikkatleri çekmektedir. Öte yandan *çorak toprağı ıslah eden, ona sahip olmaya hak kazanır* şeklindeki hadis, Peygamberimizin toprağı gösterdiği eşsiz özeni ve onun yeşilliğini korumak, doğru ve ihtiyatlı kullanımını sağlamak için her fırsatı değerlendirme kararlılığını yansıtmaktadır. Dikim eylemi yalnızca bu yaşamın avantajlarını açıklamakla kalmaz, aynı zamanda bir sonraki yaşamın avantajlarını da sunmaktadır. Peygamberimiz: *kim bir ağaç diker veya bir tarla ekerse ve ondan bir insan, kuş veya hayvan yerse, ona bağışta bulunmuş sayılır.* Peygamberimiz kirlenmiş su, hava veya toprağı karşı uyarıda bulunmuştur. Ayrıca, hayvanlara nasıl bakılması ve mümkün olduğunca çok ağaç dikilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bu yüce çevre idealleri, bilimsel araçların ve teknolojik ilerlemelerin çok az olduğu bir dönemde Peygamberimizi parlak bir bilim insanı, ekolojist ve çevre koruma öncüsü olarak görmemizi sağlar. Bu nedenle Peygamberimizin yüksek ahlaki, çevrenin korunmasına önemli yatırımlar yapanlar tarafından akılda tutulmalı ve her yerde desteklenmesini sağlamak için mücadele edilmelidir (Heba, 2022).

Kur'an'ın üstünlüğünden ve Nebevi geleneklerden türetilen İslami mevzuat, sürdürülebilirliği onaylamıştır. Dünyayı inşa etme ve doğayı koruma yönüne odaklanmıştır. Doğal kaynaklarını ve zenginliklerini, bir devlet politikası olan başarı ilkesi aracılığıyla insanların kamusal ve özel alanın korunmasında güven rolünü üstlenmeleri için ilahi direktif aynı zamanda çevre ve biyoçeşitliliğin çıkarlarını da gözetir (Bsoul, vd. 2022). Bu noktayla ilgili olarak Kur'an ayeti, toplumsal yaşamı ebedileştirmeye yöneliktir:

Bakara suresi 30. Ayet Türkçe Meali: *"Hani, Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti. Onlar, "Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz." demişler, Allah da, "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" demişti".*

Çevre ve kalkınma arasında bağlantı kurmak için İslam'ın rehberliğine ve onayına dayanarak Tarih boyunca yapılan projeler/uygulamalar görmek mümkündür. Örneğin, çevre dostu kaynaklar ve malzemeler kullanılarak inşa edilen geleneksel İslam şehirleri (İslam mimarisi ve planlaması), sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarının bu kuruluşların temelini oluşturduğunu kanıtlamaktadır. İslam, stratejik planlama ve pratik, sürdürülebilir kalkınma uygulamalarında modern sivil sistemleri ve mevzuatı uyumlu hale getirmekte ve örnek olmaktadır (Jurji, 1997). Bu konuda Hz. Yusuf (a.s) hikâyesinden güzel bir örnek çıkarılabilir. Kur'an'da anlatıldığı gibi, Hz. Yusuf (a.s) o dönemde devlet için bir kalkınma stratejisi hazırlanmasında rol oynamıştır. Ekonomik kriz ve iklimsel değişikliklerle pratik bir yolla başa çıkmıştır. O dönemde gıda güvenliği için yenilikçi bir çözüm olan buğday yetiştiriciliği iyi hasat yapılması ve ardından zorluk dönemleri için depolamak fikri konuyu somutlaştırmaktadır (Bsoul, vd. 2022). Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

Yusuf Suresi 47-49 Ayet Türkçe Meali: *"Yusuf dedi ki: Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek. Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) sıra ve yağ sıkacaklar".*

SONUÇ ve ÖNERİLER

Genel anlamda 19.yüzyıldan itibaren doğal kaynakların üzerindeki aşırı ve süregelen baskı, sanayileşmeyle ve teknolojik gelişmelerle beraber tehlikeli boyutta ulaşmıştır. Öte yandan su, toprak, maden, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların insanlar tarafından sanki hiç tükenmeyecek düşüncesiyle aşırı/bilinçsiz/yanlış kullanımı doğal dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan çevre bilincinin gelişiminin bir sonucu olarak yerel/küresel düzeyde hükümetler ve gönüllü kuruluşlar tarafından uygulanmak istenen çevreyi/doğal kaynakları koruma planlarının/programlarının uygulanması zorunluluk halini almıştır. Bilindiği üzere bunların başında Birleşmiş Milletler'in hazırladığı planlar/programlar gelmektedir.

Bu çalışmada, bir taraftan sürdürülebilirlik kavramı İslami öğretiler açısından irdelenirken, diğer taraftan da BM'nin sürdürülebilirlik açısından doğal kaynakları koruma ile ilgili hedefleri/ilkelere (2015 yılında çevrenin korunmasına yönelik olarak oluşturulan sürdürülebilir kalkınma hedefleri) incelenmiştir. Anlaşılan İslami öğretiler, özellikle yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, sorumlu tüketim/üretim açısından BM gündeminin ilke ve hedefleriyle yakından ilişkilidir.

Diğer taraftan COVID-19 krizi, 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan BM hedeflerine yönelik ilerlemenin bir kısmını engellemiştir. Bu nedenle yeni bir bakış açısına ihtiyaç vardır (Rajabifard vd. 2021; Sachs vd. 2020). Asıl tehlikeli olan dünyadaki gelişmelere paralel olarak çevreye ilişkin planlamayı yapamayan insanın kendine yabancılaşması problemidir. Bununla birlikte bu ekolojik sorunların temelinde insanın asıl görevini ve amacını unutması yatmaktadır. Bu sorunsalın tespit edilmesi ve sonra bunun aşılması önceliklidir. Toplum aktif/sürdürülebilir ekolojik bir çevre ahlakıyla donatılmalı ve var olan doğal kaynaklar bu bakış açısıyla planlanmalıdır. Çünkü bu süreçlerin yönetimi ve sorumluluğunda yine merkezde olan insandır (Dindaroğlu vd, 2014). Bu nedenle, sürdürülebilirlik İslami öğretilerde sağlam bir şekilde yer almaktadır. Çünkü İslam'a göre insan doğanın koruyucusudur aynı zamanda doğayı koruma/kollama sorumluluğu ona aittir ve diğer tüm canlılarla uyum içinde bir arada yaşamak zorunluluğu bulunmaktadır.

Doğal kaynakların sömürülmemesi ve kaynakların korunmasını/optimal kullanımını şart koşan ilke ve hedefler bir dizi ayette/hadiste yer almaktadır. Krizden çıkış için bir yol haritası, insanın kâinatta var olan hassas doğal dengenin korunmasına, zarar vermemesine ve doğal yapısına uygun davranmasına bağlıdır. İslami öğretilerin ana kaynaklarında (Kur'an ve Hadis) yer alan sürdürülebilirlik örnekleri/modelleri/önerileri/uyarıları dikkatle incelenmelidir. Günümüzde çevre sorunlarının çözümünde bireyleri/toplumları teşvik etmenin yanı sıra dini ve bilimsel kuruluşların, çevrenin korunması ile ilgili rolünü ilerletmek için bu öğretiler yeniden canlandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abumoghli, I. (2022). The Islamic principles on sustainable development. Erişim adresi: <https://www.ecomena.org/islam-sustainable-development/>
- Bayrakdar, M. (1997). *İslam ve ekoloji*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bozyiğit, A. (2016). İslâm ahlak öğretilerinde çevre bilinci. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 9-23.
- Bsoul, Labeeb, Amani Omer, Lejla Kucukalic, & Ricardo H. Archbold. (2022). Islam's perspective on environmental sustainability: A conceptual analysis. *Social Sciences* 11(228).
- Chapra, M. Umer. (2016). *The future of economics: an Islamic perspective*. Kube Publishing Ltd.
- Dindaroğlu, T., Zengin, M. & Akay, A.E., (26-28 Kasım 2013). *Küresel iklim değişikliği ile mücadelede orman kaynaklarının planlanmasına bazı ekolojik, ekopsikolojik ve ekososyolojik yaklaşımlar*. Ormancılıkta Sektörel Planlamanın 50. Yılı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Antalya.
- Efe, A. (2021). İslam perspektifinden sürdürülebilir kalkınma. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 6 (1), 95-126. <https://doi.org/10.24013/jomelips.777888>.
- Ersoy, F. & Ayaydın, Y. (2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi öğelerin yerel ve küresel bağlamda incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education* (49), 115-132. <https://doi.org/10.32003/igge.1271388>

- Gottlieb, Roger S. (2008). You gonna be here long? religion and sustainability. *Worldviews*, 11, 163–78.
- Gözübenli, B. (2007). *Zekât: Rahmet getiren paylaşım, İslam'a giriş, ana konulara yeni yaklaşımlar*. (Bünyamin Erul, ed.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Heba, H. (2022). Islam and ecological sustainability: an exploration into prophet's perspective on environment. *Social Science Journal For Advanced Research ISSN (Online): 2583-0074* 2(6), 9-14. <https://doi.org/10.54741/ssjar.2.6.3>.
- Ibn 'Abd al-Barr, Abu Yusuf ibn 'Abdulah al-Qurtubi. (2000). *Al-ıstidhkar. edited by salim muhammad 'atta and muhammad 'ali mu'awidh*. Dar al-Kutub al-'Ilmiyya.
- Johnston, L. (2013). Religion and sustainability: Social movements and the politics of the environment. *Sheffield: Equinox Publishing*.
- Jurji, Z. (1997). *Tarikh al-tamadun al-Islami (History of Islamic civilization)*. Dar al-Hayat.
- Kula, E. (2001). Islam and environmental conservation. *Environmental Conservation*, 28(1), 1-9. <http://www.jstor.org/stable/44521674>
- Lawson, T. (2020). Muhammad as educator, Islam as enlightenment, and the Quran a sacred epic. in *Knowledge and education in classical Islam: religious learning between continuity and change*. Sebastian Günther (Ed.). *Leiden: Brill, Part II*, 81–87.
- Mangunjaya, F. M., & McKay, J. E. (2012). Reviving an Islamic approach for environmental conservation in Indonesia. *Worldviews*, 16(3), 286–305. <http://www.jstor.org/stable/43809780>.
- Mangunjaya, F. M., & McKay, J. E. (2012). Reviving an Islamic approach for environmental conservation in Indonesia. *Worldviews*, 16(3), 286–305. <http://www.jstor.org/stable/43809780>.
- Nursi, S. (2012). *Lemalar* (Risale-i Nur külliyatından). RNK Yayınları.
- Nursi, S. (2012). *Mektubat* (Risale-i Nur külliyatından). RNK Yayınları.
- Özdemir, İ. (1997). *Din ve çevre*. Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, İ. (2023). Bediüzzaman Said Nursi'nin çevre anlayışı.
- Petersen, Marie J. (2016). *For humanity or for the umma? aid and Islam in transnational muslim NGOs*. Oxford University Press.
- Qatawneh, M. A. S. & Al-Naimat, A. A. (2022). Islamic sustainable development theories and their intellectual role in developing education during pandemics. *Afkar: Jurnal Akidah & Pemikiran Islam*, 221–244. <https://doi.org/10.22452/afkar.sp2022no1.7>
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can Yayınları.
- Sarea, A. (2020). *Impact of zakat on sustainable economic development*. Hershey: IGI Global.
- Sayed Sikandar Shah H. (2002). Principles of environmental law in islam. *Arab Law Quarterly*, 17(3), 241–254. <http://www.jstor.org/stable/3382024>.
- Skırbekk, V., Sherbının, A. & Susana, A. (2020). News from the [columbia climate school](https://news.columbia.edu/2020/10/15/religion-influences-relationship-environment/). <https://news.columbia.edu/2020/10/15/religion-influences-relationship-environment/>
- Yazır, M. H. (1979). *Elmalılı Muhammed Hamdi hak dini Kur'an dili*: Eser Neşriyat. https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/Kur'an_yolu_tefsiri_3/342-343
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zafar, S. (2021). Environmental sustainability in Islam. Erişim adresi: <https://www.ecomena.org/sustainability-islam/#:~:text=According%20to%20the%20Holy%20Qur,and%20maintenance%20of%20the%20resource.>
- <https://doi.org/10.3390/socsci11060228>
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kenzul-ummal> (Erişim Tarihi: 05/08/2023)

<https://kutubusitte.com/> (Erişim Tarihi: 05/08/2023)

<https://questionsonislam.com/> (Erişim Tarihi: 07/08/2023)

<https://sorularlaislamiyet.com/> (Erişim Tarihi: 07/08/2023)

<https://www.ecomena.org/islam-sustainable-development/> (Erişim Tarihi: 07/08/2023)

<https://www.hadiskitaplari.com/> (Erişim Tarihi: 05/08/2023)

<https://sorularlarisale.com/makale/bediuzzaman-said-nursinin-cevre-anlayisi> (Erişim Tarihi: 05/08/2023)

Extended Abstract

Who is responsible for the environment? Is the environment itself to blame, or are those who exploit natural resources for their own benefit responsible? Islam asserts that people who live on and benefit from the earth are ultimately responsible for it. The teachings of the Prophet Muhammad (PBUH) emphasize that each individual is a guardian of the Earth and will be held accountable for their stewardship. He highlighted the importance of careful and considerate interactions with the world. If humans fully understand their environmental responsibilities, they will refrain from damaging and destroying natural resources. The Prophet, who grew increasingly sensitive to the environment during his travels with his Companions, warned against encroaching on the habitats of wild animals, advocating for sharing the land with them. It is against his teachings to compromise the integrity of water through misuse, overuse, or contamination. Environmental problems primarily stem from human recklessness, which renders nature unsuitable for use. For example, the Prophetic teaching of not urinating in stagnant water is a simple yet effective method for conserving water (Heba, 2022). According to Islamic teachings, animals should be treated with respect and dignity as vital components of the environment. Camels and horses, for instance, were regarded as brave allies during travels and conflicts, illustrating the appropriate environmental relationship humans should have with animals.

Islam prohibits the killing of animals unless necessary for food, and even then, only specific animals may be killed if they pose a danger to human life. Hunting is permitted only when necessary. The Prophet was particularly sensitive to the bond between mother birds and their young, reacting strongly when he observed their distress. This sensitivity underscores his pioneering role in environmental protection. Terms such as water conservation, ecology, environmental awareness, and sustainability are found in the Holy Quran and Hadiths. The Prophet advocated for the responsible use of fertile land and taught the benefits of making the soil fertile, stating that planting a tree, sowing a seed, and watering dry land are good deeds. The pressure on natural resources has reached dangerous levels since the 19th century due to industrialization and technological developments. Excessive and improper use of natural resources, driven by the belief that they are inexhaustible, has disrupted the natural balance. In response, it has become essential to implement environmental and natural resource protection plans at both local and global levels, often led by organizations like the United Nations. This study examines the concept of sustainability from the perspective of Islamic teachings and analyzes the UN's goals for natural resource protection, particularly the sustainable development goals established in 2015. Islamic teachings are closely aligned with the UN agenda, especially regarding the eradication of poverty and hunger and promoting responsible consumption and production. However, the COVID-19 crisis has impeded some progress toward the UN goals planned for realization by 2030, necessitating a new perspective (Rajabifard et al., 2021; Sachs et al., 2020). The real danger lies in the alienation of individuals unable to plan and implement environmental strategies in harmony with global developments. Ecological problems arise from humans forgetting their duty and purpose. Identifying and overcoming this issue is crucial. Society must adopt a sustainable ecological ethic, planning natural resources with this perspective, as humans are central to managing these processes (Dindaroğlu et al., 2014). Sustainability is deeply embedded in Islamic teaching, which posits that humans are protectors of nature and must live in harmony with all other living beings. In conclusion, this study analyzed the alignment of Islamic teachings with the concept of sustainability and the goals outlined in UN reports. Islamic principles advocate for the non-exploitation and optimal use of natural resources, as reflected in various verses and hadiths. A roadmap for addressing the environmental crisis depends on humanity's ability to protect the delicate natural balance, avoid harm, and act in accordance with the natural order.